Zevende Jaargang, No. 67. Dinsdag 7 Juni 1910 283

DE SCHOOL MET DEN BIJBEL

Onderzoekt de Schriften.
Joh. 5 : 39.

Verschijnt Dinsdags en Vrijdags.

Redacteur A. KLOOSTERMAN, te Rotterdam.

Zend Uw licht en Uwe waarheid, dat die mij leiden. Ps. 43 : 3.

Met medewerking van de Heeren: Dr. H. BAVINCK, N. OOSTERBAAN, J. POSTMUS, J. WEDEVEN, P. BROUWER, H. VAN EYK, R. HUIZINGA, A. L. VAN HULZEN, A. JONKMAN, J. J. LEIJS, H. VAN DER LINDEN, J. J. MEIJER, H. MILO, D. W. REINDERS, CHR. STAPELKAMP, J. STRIKWERDA, BART VAN DE VELUWE, Ds. J. C. C. VOIGT, R. VAN WAGENINGEN, K. WIELEMAKER, L. VAN ZUYLEN, e.a.

(Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881, Staatsblad No. 124.)

Abonnementsprijs per kwartaal *f 0.75* (voor het buitenland verhoogd met de meerdere porto's).
Afzonderlijke nummers (bij vooruitbetaling) *f 0.05.*

DRUKKERS-UITGEVERS:
Oosterbaan & Le Cointre - Goes

Advertentiën 1—6 regels *f 0,90*; iedere regel meer *f 0,15*. 3/2 maal
Boekannonces *10 Cts.* per regel, 4/3 maal.
Bij abonnement volgens tarief.
Aangeboden of gevraagde boeken: voor abonné's *5* ct. per regel
voor niet-abonné's *10* cts. per regel.

INHOUD.

Psychologie Onderwijsbeginsel. — Het ontslag van Enka! — Brieven uit IJselland XVIII. — Van Reizen en Trekken III. — Belangrijk. — Ingezonden Stukken: L. van Lier. — Verslagen. — Berichten. — Vergaderingen. — Boekbeoordeeling.

Psychologie Onderwijsbeginsel.

Prof. Dr. H. Gaudig in „Didactische Ketterijen" zegt: „De psychologie wensch ik te zien verheven, niet tot een leervak, maar tot een onderwijsprincipe." Deze gedachte verdient ten volle de aandacht onzer onderwijsmannen, vooral in onze dagen waarin de absolute neutraliteit hoe langer hoe meer op de spits gedreven wordt.

Prof. Gaudig licht zijn wensch aldus toe: „Niet tot een leervak, want haar wetenschappelijke omvang staat een omzetting in schoolwetenschap te veel in den weg. Maar vooral het onderwijs in de moedertaal en dat in geschiedenis moeten van den aanvang af zoo worden gegeven, dat — voor zoover mogelijk — het zieleleven van den mensch wordt ontsloten.

Heeft het onderwijs, alle klassen door, deze psychologische tendenz, dan wordt aan het einde van den leertijd een samenhangend geheel van psychologische kennis vrij gemakkelijk verkregen".

Daar Prof. Gaudig meer het oog heeft op het voortgezet, dan op het lager onderwijs, behoeven we er niet op te wijzen, dat hij o.i. veel te hoog mikt in zijn wensch om een samenhangend geheel van psychologische kennis te verkrijgen; evenmin op de tegenstrijdigheid in dit beweren en den opzet der toelichting. Het laatste toch zal wel niet kunnen bereikt worden, zonder van „psychologie" een leervak te maken.

Wat nu den wensch des professors betreft, om de psychologie te zien verheven tot een onderwijsprincipe, daarmee kunnen zeker alle christelijke onderwijzers zich vereenigen. Slechts zullen ze zich verwonderen in de eerste plaats, dat nu pas (de vertaling verscheen in 1906) deze wensch geuit wordt en tweedens, dat wel geweest wordt op de toepassing van het principe bij het onderwijs in de moedertaal en in de geschiedenis, maar dat niet vooral de nadruk gelegd wordt op dat in den godsdienst.

„Onontbeerlijk, zoo luidt het verder, onontbeerlijk daarvoor is echter de moderne novelle met haar subtiele teekening, haar fijne ontleding, haar nauwkeurige waarneming van menschen, haar voorliefde ook voor complexe verschijnselen uit het zieleleven."

De moderne novelle, stel u voor, ingevoerd bij ons onderwijs. Een nieuw genre, de kindernovelle namelijk, maar zou het zoo verwerpelijk zijn? Werp de idee nu eens niet zoo ver weg, maar laten we eens zien, wat er van te maken is.

De psychologie principe in ons godsdienstonderwijs, bij de behandeling der Bijbelsche geschiedenissen, blijve nog even buiten bespreking. Wij zijn overtuigd van de groote opvoedende kracht van ons Bijbelsch onderwijs en we weten dat die kracht juist schuilt in het psychologische, anders gezegd, in de teekening der personen naar het leven, dat voor alle tijden gelijk is, en dus aanpast aan ons eigen zieleleven en dat onzer leerlingen. De biographische methode èn bij Bijbelsche èn bij Vaderlandsche geschiedenis is daarom nog altijd de beste, maar de moeilijkste voor den onderwijzer, die streeft naar het geven van waarheid. En wie zou dit niet!

Maar allereerst een woord over het principe bij het leesonderwijs. Het spreekt vanzelf, dat we de novelle niet ingevoerd wenschen, noch minder de moderne novelle, wanneer er althans mee bedoeld wordt een zeker genre van lectuur, dat tegenwoordig zoo gewild, maar zoo ontzettend gevaarlijk is. Maar de novelle aanvaarden we. Ook de moderne novelle, mits we haar omschrijven mogen zooals wij ze wenschen. Begeert iemand die omschrijving?

Maar we hebben ze immers in beginsel reeds in de boekjes van Ligthart en Scheepstra, in Hooftman en Houwen en voor onze scholen vond de idee reeds toepassing bij Schilp en Wagenvoort en bij Hebly.

En in zoo menige vertelling in vele andere leesboeken, vooral niet te vergeten de serie van De Liefde.

Of nu al deze schrijvers modellen gaven? Dat is een vraag, die later aan de orde komt.

Thans wilden we alleen constateeren, dat de idee van prof. Gaudig niet ganschelijk nieuw is en dat we dus volstrekt niet schrikken van deze „didactische ketterij."

Ze is gewis zoo oud als het onderwijs en alle onderwijzers, die ook opvoeders waren, hebben ze reeds eeuwen lang toegepast. Maar daar zijn zoo velen geweest, die maar doceerden stof zonder ziel, die een boom aanzagen voor een dood ding, en een bloem voor een dood ding en alle levenlooze dingen voor doode dingen.

Levenloos en dood zijn niet altijd synoniem. Levenloos is wat het leven bezat, maar dit nu niet meer heeft. Dood is wat contact mist met de omgeving, met het levende, wat niet meer spreekt tot den mensch.

Dood is het stuk marmer, dat daar naar het atelier van den beeldhouwer wordt vervoerd, maar als de kunstenaar straks zijn arbeid voltooid heeft, dan spreekt het kunstgewrocht u toe, het leeft, het heeft een ziel.

Een ander voorbeeld. Daar ligt een roeiboot op den wal, een dood ding, het aanzien niet waard. Maar daar treedt een zeeman op u toe, de hand in een doek, het hoofd in een verband en hij gaat u vertellen, hoe hij acht dagen in deze boot op zee gezwalkt heeft, hoe hij ze met moeite bovenhield, en hij schildert u, wat hij geleden heeft, maar hoe die boot het middel tot zijn behoud was. Nu gaat ze leven. Ge ziet ze op de woeste golven, worstelend om boven te blijven, den kop heffen uit het schuim, dan weer neerduiken, om straks weer, zich drukkend met breeden borst op de baren, zich te heffen op den rug der waterbergen en als zag ze reeds den vasten wal, huppelende over de woedende koppen en ruggen van die haar bedreigen voort naar het strand om in veiligheid te brengen wie zijn leven aan haar betrouwde.

Indien er niet een psychologisch element in de taal lag, wat zouden we aan mooie beeldspraak moeten schrappen. De beeldspraak is wel het beste bewijs, dat ook ziellooze dingen leven en dat onze verbeelding ze weet te bezielen. Maar daartoe is dan noodig, dat er contact, een verhouding ontstaat tusschen het doode ding en den mensch.

Zijn er dooder dingen, dan de pyramides? En toch hebben ze eenmaal een leger toegesproken en bezield met moed. Maar Napoleon had er eerst de eeuwen op geplaatst, had ze gemaakt tot dragers eener historie van vierduizend jaren.

Taalonderwijs, hoe vervelend is het, als het niet leeft, wat een dor vak Geschiedenis, die alleen feiten en jaartallen geeft, wat doet de leerling er mee.

Voedt uw kind toch niet met steenen, als het brood vraagt. Brood zoekt immers contact met uw bloed, met uw leven; maar een kei blijft een kei.

De Bijbelsche verhalen zijn nog niet boeiend en leerzaam omdat ze in den Bijbel staan. Abraham en Izak en Jacob trekken niet aan, wijl ze den naam van geloofshelden dragen. Maar ze interesseeren, wijl ze het zijn. Hun geschiedenis toont u hun beeltenis, ge ziet ze achter de kudden of in den strijd trekkend langs Kanaän's heuvelen of legerend in de dalen, ge deelt in hun droefheid en blijdschap en de aandoeningen hunner ziel zijn onder het vertellen de uwe en die uwer leerlingen. En wie die aandoeningen weet te verwekken vormt menschen, omdat nooit iemand „mensch" wordt zonder een bepaalde reeks van aandoeningen in eigen ziel ervaren te hebben. Daarom is het Bijbelsch onderwijs in zoo hooge mate vormend.

Maar we zouden 't in de eerste plaats hebben over het onderwijs in de moedertaal.

Het Ontslag van Enka!

Elk ontslag, anders dan op eigen verzoek, wekt eenige beweging, en het verwondert dus niemand, dat het ontslag door Regenten der Rotterdamsche Diaconie-scholen aan mej. A. v. d. Vlies gegeven, geschrijf verwekt. Waarbij dan nog komt, dat Enka als Christen-Socialiste, als propagandiste vooral dezer jeugdige partij, een plaats inneemt, die haar sympathieën of antipathieën bezorgde, en haar een zekere vermaardheid verwierf.

Oppervlakkig beschouwd, zou men zoo zeggen, dat het met dit ontslag geheel in orde is. Niemand toch kan aan een schoolbestuur het recht ontzeggen, om te ontslaan, wie een publieke actie gaat voeren in strijd met de Christelijke beginselen, den klassenstrijd verdedigt en zoo duidelijke sympathieën toont met de drijvers der anti-Christelijke actie, die met God en godsdienst den spot drijven.

Een ontslag op deze gronden is alleszins te verdedigen.

Maar — het Bestuur der Diaconie-scholen heeft mej. v. d. Vlies gezocht als onderwijzeres voor haar scholen, terwijl het wist, dat zij zich bij de Christen-Socialisten gevoegd had. Toen scheen dit dus geen bezwaar te zijn. Is het dit wel geworden nu ze haar beginselen wat al te sterk gaat propageeren?

Dat kan toch geen motief zijn.

Of hebben heeren Regenten misschien vroeger gedacht, dat deze „kleine secte" het toch niet ver zou brengen, dat ze misschien wel spoedig zou verloopen? We weten het niet.

Naar we ergens lazen, moet Enka beloofd hebben niet meer in Rotterdam op te treden. Ze had dus feitelijk toestemming buiten Rotterdam wel te propageeren. Een eigenaardige opvatting van Bestuurders.

In ernst rijst de vraag of het ontslag voor de Commissie van Beroep wel zal te motiveeren zijn.

Is misschien de kwestie-De Jong de aanleiding?

Mej. v. d. Vlies moet een uitnemende onderwijzeres zijn; het ontslag vindt dus allerminst grond in haar onderwijs. En nu kan haar optreden buiten de school aan het bestuur het recht geven haar te ontslaan. Indien Enka leeringen verspreidt, welke strijden met die der Ned. Herv. Kerk, dan mag, ook al wordt daarvan niets bemerkt in haar onderwijs, het bestuur der Ned. Herv. Diaconie-scholen haar niet handhaven.

Maar — en hier schijnt een fout te schuilen — dat hebben heeren Regenten vooraf geweten. Zij hadden haar niet mogen benoemen. Daar zit de fout, naar we meenen. Wellicht, dat straks anders geoordeeld wordt in de Commissie van Beroep, als eventueel een andere lezing der feiten gegeven wordt, maar zooals de zaak thans staat, naar de gegevens die we hebben te beoordeelen, staan heeren Regenten niet sterk.

We wijzen daar op, omdat de uitspraak der Commissie hierdoor buitengewone beteekenis verkrijgt. Indien toch b.v. het bestuur eener Hervormde school een onderwijzer benoemt, lid eener gereformeerde kerk, maar later hem zou kunnen ontslaan, omdat het blijkt, dat hij zijn ideeën propageert, — of neem het geval juist andersom — dan staat het met de rechtspositie nog niet te best.

Met belangstelling zien we daarom den afloop dezer kwestie tegemoet.

Nog iets anders doet zich hierbij voor.

Naar we vernamen werd reeds voor mej. v. d. Vliet benoemd een opvolgster, die de benoeming aannam.

Dit is wel iets eigenaardigs, op zijn zachtst gezegd.

Indien de Commissie van Beroep het ontslag handhaaft, heeft een ander het recht een benoeming aan te nemen. Zoo lang echter de kwestie hangende is, bestaat er feitelijk geen vacature.

Het kan zijn, dat de benoemde het ontslag wettig acht, dat hij (zij) geheel de meening van het Bestuur deelt, maar dat kan geen motief zijn om te dingen naar de betrekking van de ontslagene, zoolang geen uitspraak werd verkregen.

Het is voorbarig van een bestuur om een opvolger te benoemen in zoo'n geval. Welken naam moeten we nu geven aan iemand, die zich de benoeming laat welgevallen?

En als de ontslagene eens in 't gelijk gesteld werd?

Brieven uit IJselland.

XVIII.

Amice,

De discussiën betreffende het Mulo-ontwerp zijn tot een goed einde gebracht. De linkerzijde verklaarde zich tegen de amendementen v. d. Molen-v. Wijnbergen, maar de rechterzijde zorgde er voor, dat de 7- en 8-klassige scholen niet aan haar lot werden overgelaten. Het is mij nog niet recht duidelijk, wat daartoe eigenlijk het politieke standpunt afdeed. Er zijn ook tal van Openbare Scholen van dat type, welke door gebrek aan kinderen het niet tot 9 klassen kunnen brengen. Het zou eigenlijk meer te verstaan zijn, dat het hier een verschil gold tusschen het eigenlijke platteland en de grootere plaatsen, dan tusschen rechts en links. Er is gezegd, dat de voorgestelde amendementen zoo goed als geen waarborgen inhielden, dat het geld inderdaad het onderwijs zou ten goede komen. Ik kan dit standpunt recht laten weervaren, alleen is het dan niet te begrijpen, waarom er van links geen sub-amendement werd voorgesteld, om hierin te voorzien. Bij de eigenlijke herziening van onze onderwijswet zal de waarborgen-kwestie eens ter dege in behandeling moeten komen. Niet alleen voor de bijzondere, maar evenzeer voor de openbare. De waarborgen van de Openbare School, waarborgen van deugdelijk onderwijs, zijn nu ook nog slechts schijnwaarborgen, niets meer, niets anders. Ik zal u op dit oogenblik met deze beschouwingen thans niet langer ophouden. Ik laat hieronder het wetsontwerp volgen, gelijk het er nu uitziet. De eindstemming wordt op nader te bepalen dag gehouden. We zullen dan zien, of het weer zal gaan rechts tegen links. Ik houd het er voor van niet, want voor de Openbare, zoo goed als voor de Bijzondere Scholen, heeft deze nieuwe regeling vele voordeelen. Alleen dit is waar, bij het ontbreken van een dergelijke regeling kan de Openbare School nog altijd uit de gemeentekas putten en aldus tot verdere ontwikkeling komen.

Graphoo.

Het Ontwerp.

Artikel 1.

De artikelen 48, eerste lid, en 59, eerste lid, sub 5o, van de wet tot regeling van het lager onderwijs worden gelezen als volgt:

Artikel 48, eerste lid:

„Door het Rijk wordt over elk dienstjaar aan de gemeente eene bijdrage verleend:

1o. a. voor elk hoofd eener school en voor elk der onderwijzers, die het hoofd der school bijstaan, voor zoover die bijstand volgens artikel 24 verplicht is, de minima-jaarwedden, waarop zij volgens artikel 26 aanspraak hebben;

b. Indien het aan de school verbonden onderwijzend personeel het minimum van onderwijzers, bij artikel 24 gesteld, overschrijdt:

voor scholen van meer dan vier en twintig en minder dan een en veertig leerlingen, voor één onderwijzer de minimum-jaarwedde, waarop hij volgens artikel 26 aanspraak heeft;

voor scholen van meer dan veertig en minder dan driehonderd tien leerlingen, tweehonderd zestig gulden voor één onderwijzer;

voor scholen van driehonderd tien en meer leerlingen, tweehonderd zestig gulden per onderwijzer, voor ten hoogste twee onderwijzers;

doch omvat het onderwijs gedurende ten minste tien uren per week behalve de vakken a—k, tevens ten minste twee der vakken onder l, m en n en het vak onder p van artikel 2 genoemd, of, voor zooveel de school uitsluitend door meisjes wordt bezocht, ten minste drie der vakken onder l, m, n en p van artikel 2 genoemd;

voor scholen van negentig en minder leerlingen voor één onderwijzer;

voor scholen van een en negentig tot en met éénhonderd negen en negentig leerlingen voor twee onderwijzers;

en voor scholen van tweehonderd en meer leerlingen voor drie onderwijzers de minimajaarwedden, waarop zij volgens artikel 26 aanspraak hebben;

en zoo de school omvat:

I. ten minste negen achtereenvolgende leerjaren;

II. ten minste drie tot acht achtereenvolgende leerjaren, welke geacht kunnen worden overeen te komen met een gelijk aantal der hoogste leerjaren van de onder I bedoelde scholen;

en het onderwijs in ten minste drie der vakken, onder l, m, n en p van artikel 2 genoemd gezamenlijk in ieder der drie hoogste klassen ten minste gedurende acht uren per week wordt gegeven aan ten minste achttien leerlingen in die drie klassen te zamen:

voor scholen van negentig en minder leerlingen voor drie onderwijzers; voor scholen van een en negentig tot en met eenhonderd negen en negentig leerlingen voor vier onderwijzers; en voor scholen van tweehonderd en meer leerlingen voor vijf onderwijzers de minima-jaarwedden, waarop zij volgens artikel 26 aanspraak hebben;

c. voor elk der mannelijke sub a en b bedoelde onderwijzers, die het hoofd der school bijstaan, mits zij den leeftijd van acht en twintig jaren hebben bereikt en hetzij gehuwd zijn, hetzij als weduwnaar inwonende minderjarige kinderen hebben, vijf en twintig gulden.

Indien het aantal leerlingen in de drie hoogste klassen der scholen, bedoeld sub b I en II beneden 18 daalt, gaat voor eene school, welke reeds eene bijdrage volgens de laatste zinsnede sub b genoot, dat genot gedurende drie achtereenvolgende jaren niet op dien grond verloren, mits in geen jaar het aantal daalt beneden 12.

Indien de bijdragen sub a, b en c verschuldigd zijn over gedeelten van een jaar, wordt voor de berekening het jaar op 360 en de maand op 30 dagen gesteld. Indien bij de berekening van het aantal volgens den maatstaf van artikel 24 verplichte onderwijzers, leerlingen beneden de zes jaren zijn meegeteld, wordt voor de vaststelling van de sub a bedoelde bijdrage het aantal verplichte onderwijzers berekend, gelijk dit zijn zou, indien deze leerlingen buiten aanmerking waren gelaten. Eveneens blijven voor de berekening van de bijdrage sub b de leerlingen beneden de zes jaren buiten aanmerking.

Voor de toepassing van het bepaalde sub b, II en voorlaatste zinsnede, blijven leerjaren boven de sub b, I bedoelde buiten aanmerking;

2o. vijf en twintig ten honderd van de kosten wegens het stichten, verbouwen of aankoopen van schoollokalen, voor zoover die niet komen ten laste van anderen of op andere wijze worden gevonden. Wordt voor het stichten van schoollokalen grond gebruikt, die eigendom der gemeente is, dan wordt de waarde van dien grond door drie deskundigen op kosten van de gemeente bepaald. Van die waarde wordt vijf en twintig ten honderd uitgekeerd, waarop aanspraak wordt verkregen in het jaar, waarin de schoollokalen voltooid worden opgeleverd."

Artikel 59, eerste lid, sub 5o.:

„5o. het hoofd der school en de onderwijzers, die het hoofd der school bijstaan, eene jaarwedde en tegemoetkoming in de huishuur genieten ten minste gelijk aan het bedrag, waarop de openbare onderwijzers, volgens artikel 26 dezer wet aanspraak hebben, voor zoover ten behoeve van onderwijzers aan de bijzondere school eene bijdrage tot het bedrag dier minimum-jaarwedde en de bijdrage, bedoeld in artikel 48, eerste lid, 1o. sub c, wordt verleend;".

Artikel II.

Het bepaalde in artikel 48, eerste lid, 1o, b, I en II en voorlaatste en laatste zinsnede der wet tot regeling van het lager onderwijs, is uitsluitend van toepassing op scholen, welke, wat de voor de verhoogde Rijksbijdrage verplichte vakken betreft, op 15 Januari 1910 voldeden aan de daar gestelde eischen, mits indien aan de school op 15 Januari 1910 onderwijs is gegeven in het vak onder p genoemd in artikel 2 der wet, dat vak niet is afgevoerd van het leerplan en den rooster der lesuren van de school.

Met scholen als in het eerste lid bedoeld, worden gelijkgesteld de scholen, welke in den loop van het jaar 1910 aan de gestelde eischen komen te voldoen, mits worde aangetoond, dat vóór 1 Januari 1910 tot hare oprichting of reorganisatie was besloten.

De eisch, dat in de drie hoogste klassen feitelijk onderwijs wordt gegeven, wordt voor de toepassing van het eerste lid van dit artikel niet gesteld gedurende de eerste twee jaren na het in werking treden dezer wet, mits hetzij uit het leerplan, hetzij op andere wijze, blijke, dat de school bij hare oprichting of reorganisatie vóór 1 Januari 1910, was bestemd om te voldoen aan de in het eerste lid bedoelde eischen. Indien vak p op het leerplan voorkomt, wordt dat vak geacht op 15 Januari 1910 onderwezen te zijn.

De bijdrage, bedoeld in art. 48, eerste lid, 1o. b, zesde, zevende en achtste zinsnede wordt slechts uitgekeerd ten behoeve van scholen welke op 15 Januari 1910 voldeden aan de in de vijfde zinsnede van art. 48, eerste lid, 1o. b gestelde eischen of in den loop van het jaar 1910 aan de gestelde eischen komen te voldoen.

Ten behoeve van scholen welke, ingevolge het bepaalde in het vorig lid, geen bijdrage ontvangen als in art. 48, eerste lid, 1o b, zesde, zevende en achtste zinsnede bedoeld, niettegenstaande het onderwijs, behalve de vakken a—k tevens ten minste twee der vakken onder l, m en n en het vak onder p van artikel 2 genoemd, omvat, wordt de bijdrage als volgt berekend:

voor scholen van negentig en minder leerlingen voor één onderwijzer de minimum-jaarwedde, waarop hij volgens artikel 26 aanspraak heeft;

voor scholen van een en negentig tot en met eenhonderd negen en negentig leerlingen, driehonderd en tien gulden per onderwijzer, voor ten hoogste twee onderwijzers;

voor scholen van tweehonderd en meer leerlingen, driehonderd tien gulden per onderwijzer voor ten hoogste drie onderwijzers.

Het in dit artikel bepaalde blijft slechts tot 1 Januari 1914 van kracht.

Artikel III.

Voor bijzondere scholen, op welke het bepaalde in artikel 48, eerste lid, sub 1o., b, II, der wet tot regeling van het lager onderwijs toepasselijk is en welke niet meer leerjaren bevatten dan de hoogste drie leerjaren van een negenjarigen cursus, wordt artikel 59, eerste lid, sub 3o. dier wet gelezen als volgt:

„dat onderwijs gegeven wordt gedurende ten minste veertien uren per week, waarvan ten hoogste twee uren in het vak, vermeld onder k van artikel 2, boven en behalve het minimum van acht uren in drie der vakken, vermeld onder l, m, n en p van artikel 2, een en ander volgens een aan den arrondissements-schoolopziener medegedeelden en in een der schoolvertrekken op een zichtbare plaats opgehangen rooster van lesuren, waarop tevens de feestdagen en vacantietijden zijn vermeld;"

Artikel IV.

De wijzigingen, bij deze wet gebracht in de artikelen 48 en 59 der wet tot regeling van het lager onderwijs, worden voor het eerst toegepast op het dienstjaar 1910.

Over de voorafgaande dienstjaren blijven die artikelen, zooals zij vóór het in werking treden dezer wet luidden, van kracht.

Belangrijk.

Gaarne vestigen we de aandacht onzer collega's in Rotterdam en de omgeving op de belangrijke vergadering die Woensdag 8 Juni staat gehouden te worden in de Kweekschool, Houtlaan 4 te Rotterdam. Belangrijk om het rapport in zake gelijkmatige schoolgeldheffing voor de aangesloten scholen; nog meer echter om het referaat van den WelEd gestr. Heer J. v. d. Molen, schoolopziener, over het onderwerp „Schoolvergaderingen".

Indien we nog zeggen, dat op deze vergadering toegang hebben zelfs alle belangstellenden, dan mogen we verwachten dat de belanghebbenden bij een zoo actueel onderwerp niet ontbreken zullen.

Gereformeerd Schoolverband verdient dat men belang stelle in den arbeid dien het verricht tot het verkrijgen eener degelijke organisatie en tot het bespreken der „Verhoudingen."

De vergadering vangt aan des namiddags om 4 uur.

Ingezonden Stukken.

Het doel van: „Het spreekonderwijs op de Fröbelscholen", is, de candidaat onderwijzeressen eenige kennis bij te brengen over het Hygienisch spreken, omdat zij dit zelf moeten doen, en over die spraakgebreken, waartegen zij indirect kunnen helpen. Door die indeeling komt men tot de hoofdstukken: Het stamelen, het doofstommenonderwijs (omdat hierbij de manier van onderwijzen duidelijk wordt) het stotteren (om domheden te voorkomen.) Het spreekt van zelf, dat men zich tot elementaire kennis moet bepalen. Daarom moet het toch objectief waar te nemen wetenschap zijn. En alleen objectieve kennis is wetenschappelijk. Er zijn drie groote spiergroepen te onderscheiden, die voor de ademing, die voor de stem, en die der articulatie. Als men spreekt, maakt men geluid. Want zonder geluid spreekt men niet. Iedereen voelt, dat het geluid in het strottenhoofd wordt gevormd. Met het geluidvormen heeft de stemlooze medeklinker niets te maken. Iemand die ptk stemloos maakt, spreekt niet. De adem komt uit de longen en deze liggen in een ruimte, omgeven door beenderen. Tot de beenderen die bij de ademing genoemd behooren te worden, behooren die welke op blz. 7 vermeld staan. Bij het ademen kunnen bepaalde spieren den voornaamsten arbeid verrichten (ademtype). Zoo onderscheidt men schoudertype.

Een benaming, die aangeeft, dat de inademer de schouders heft. Men heeft ook het buiktype. Dit ziet men bij dieren toepassen. Als men speelgoed (bv. een schaapje) waarmee geluid voortgebracht wordt, goed beschouwt, vindt men er een luchtaan- en uitvoer, zooals men dien ziet bij iemand, die het buiktype bij de ademing toepast. Wij vinden dus 't middenrifstype toegepast in de speelgoedindustrie, evengoed als bij dieren. Er heeft verschil van meening bestaan over ademingstype. Ook bestond er verschil over den ademingsweg. Bij spreken is dit de geopende mond. Bij zwijgen is dit de neus. Dit is objectief aangetoond met een Mareysche kapsel. Uit Fig. 4 blijkt, dat men door waarnemingen met instrumenten kan bewijzen, dat door den neus bij spreekademen niet en bij levensademen wel wordt ingeademd. Men moest bij het spreken leeren wel degelijk zoolang bewust door den mond ademen tot men het onbewust kan.

Iedere ademoefening is een stemoefening, omdat hierbij de spieren, die de stemspleet vormen en dat zijn dezelfde, die bij de stemvorming arbeiden, arbeiden moeten.

Inademing door den neus is onnatuurlijk en opvallend. Het gaat gepaard met bijgeluiden en bijbewegingen. Het inademen door den mond moet opzettelijk geleerd worden, omdat men anders de stem bederft. En er zijn er duizenden in ons land, die dat doen. Hoe ik dat spelende aan kleine kinderen leer, blijkt op blz. 16.

In 't strottenhoofd zitten twee plooien, stemlippen genoemd, die op dezelfde wijze de uitademingslucht kunnen afsluiten als de lippen van het aanzetstuk. Even als deze bij het verbreken der afsluiting een p doen hooren, laten ook de stemlippen een knalletje hooren (glottesslag).

Er is dan ook geen verschil in karakter tusschen de vorming van een p en een aa. Deze zienswijze wordt gedekt door de afwijkende gevallen.

Een stotteraar stottert op de o van opoe, op dezelfde wijze en om dezelfde redenen als op de p van pap. De onderscheiding in vocalen of klinkers en medeklinkers is niet geheel juist. Wat men gewoon is een klinker te noemen is een medeklinker van 't strottenhoofd. Bij de s ligt de tongpunt achter de ondertanden. Dit heeft met Joodsch niets te maken.

L. van Lier.

Verslagen.

Kort Verslag van de Bestuursverg. van „Lukas" op 29 Mei 1910.

1. De voorz. opent met gebed. Alle bestuursleden aanwezig.

2. Notulen vorige vergadering gelezen en goedgekeurd.

3. Ingekomen is een aanvrage om steun wegens achterstand in financiën door ziekte in het gezin. Het tafereel, ons geschilderd in een schrijven van 12 Mei, is donker genoeg. Jammer, dat „Bijstand" tengevolge van eenige aanvragen op f10 na voor dit jaar is uitgeput. Die f 10 zullen den rampspoedigen broeder worden toegezonden.

9 Mei bereikte ons een aanvrage om steun wegens longlijden en een voorl. attest van den huisdokter. Vragenlijsten zijn verzonden en 22 Mei terug ontvangen. Het Bestuur kon deze patiënte niet accepteeren omdat volgens den dokter sanatorium-verpleging niet noodig is. De ziekte kan zich echter nog laten onderzoeken door onzen medischen adviseur, dr Klinkert.

22, 26 en 28 April, 9 en 27 Mei zijn patiënten vertrokken naar „Sonnevanck". De steun, die ze ontvangen, is door den penningm. voorl. geregeld. Het Bestuur kon zich in die regeling goed vinden.

Zooveel patiënten kort op elkaar maken, dat binnenkort een nieuwe storting zal worden uitgeschreven.

Voor de tweede maal wordt steun verzocht voor een onderwijzeres, aan wie een vorigen keer geen steun kon worden verleend, gezien het attest van den controleerenden arts. Vragenlijsten zullen den behandelenden geneesheer worden toegezonden.

Een lid informeert, of er vanwege „Lukas" een rustoord bestaat, waarin leden van „Lukas" opgenomen kunnen worden. Geantwoord is, dat op de alg. verg. in 1909 wel de wenschelijkheid is uitgesproken om te komen tot oprichting van een „Rustoord". Maar nu bestaat het nog niet.

Ingekomen zijn mede brieven, waarin de zieken mededeelingen doen omtrent hun gezondheidstoestand.

Ingekomen is eveneens het overlijdensbericht van den heer van Mechelen, één onzer patiënten.

4. Verschillende leden hebben meermalen aangedrongen op het doen drukken van de ledenlijst. Geïnformeerd is, wat dit kost. Het Bestuur durft hiervoor geen f 100 uit te geven.

Het Bestuur zal zich zoo mogelijk doen vertegenwoordigen bij de opening van het Hoofdgebouw van „Sonnevanck", hiertoe door het Bestuur van Chr. Hulpbetoon aan Tuberculoselijders uitgenoodigd.

5. De 2e secr. eindigt met dankgebed.

C. W. Berghout, 1e secret.
Isaäc Hubertstr. 134b.

Rotterdam, 1 Juni 1910.

Berichten.

Examen Hoofdacte.

Door den Min. van Binnenlandsche Zaken is bepaald, dat het schriftelijk gedeelte van het examen ter verkrijging van de akte van bekwaamheid als hoofdonderwijzer of hoofdonderwijzeres dit jaar zal plaats hebben op 28 Juni:

de mondelinge examens zullen aanvangen op 15 Juli, en

de commissiën, met het afnemen van deze examens belast, zullen zitting houden te 's-Hertogenbosch, Arnhem, 's-Gravenhage, Amsterdam, Zwolle en Groningen:

Benoemd zijn te 's-Hertogenbosch: tot lid en voorz. J. W. Schullinck, schoolopz. in het distr. Breda; tot lid en onderv. Dr. J. L. A. Steijns, schoolopz. in het district Roermond; tot leden: A. Blok, schoolopz. in het arr. Heusden; H. Weytens, dir. bijz. kweekschool voor onderwijzeresssen te Tilburg; H. Prinsen, hoofd o. l. s. te Haarsteeg; J. G. Gallenkamp, dir. eener bijz. kweekschool voor ond. te Oud-Vroenhoven; A. Doeleman te Teteringen, oud-hoofd o. l. s.; H. Snellens te Valkenswaard, ond. Rijksnormaallessen te Eindhoven; D. C. van Neck, hoofd o. l. s. te Arnhem; Dr. H. A. Weststrate, dir. bijz. kweekschool voor onderwijzeressen te Zetten; A. H. Geurts, leeraar bijz. H. B. S. te Rolduc; J. G. Zijlstra, hoofd o. l. s. te Arnhem; G. J. van Buchem, dir. Rijkskweeksch. voor ond. te Maastricht; A. Hermans, leeraar gemeenteteekenschool te Roermond; P. Klerks ond. bijz.

Van Reizen en Trekken.

III.

We namen voor den nacht onzen intrek in het stationshotel.

De groote Engelsche spoorwegmaatschappijen exploiteeren ook de hotels annex met de stations. Wij Nederlanders, die op 't gebied van 't hotelwezen niet erg verwend zijn, wij Nederlanders weten niet goed hoe wij het hebben als we in zoo'n hotel terecht komen. Ge vraagt logies, men boekt uw naam, reikt u een sleutel aan en verwijst u naar een bediende in gegallonneerden rok die uw koffertje oppakt en u brengt naar kamer no. 381 op de vijfde verdieping. „Daar kom ik nooit" dacht onze oude reismakker zeker. Maar 't liep goed af. Een lift bracht ons boven en we begonnen de wandeling door de onafzienbaar lange gangen om 381, 382 en 383 op te zoeken. „We konden wel per fiets naar onze kamers gaan" meende een van ons, en waarlijk 't zou de moeite waard geweest zijn op zoo'n voertuig te wippen en langs den Perzischen looper ons nachtverblijf op te zoeken. 's Morgens werden we op tijd gewekt, een bediende bracht ons een kan heet water om ons te scheren. Zijt ge klaar dan kunt ge u per lift naar beneden laten zakken, naar de onbijtzaal stappen om u daar te goed te doen aan een ontbijt zoo overvloedig als we het in Holland niet kennen. De bediening is er uitmuntend, de spijzen zijn er heerlijk klaar gemaakt. Kortom de Lancashire and Yorkshire spoorwegmaatschappij weet hoe ze 't haar gasten aangenaam moet maken.

Tegen negen uur stapten we in de auto, die de heeren Bibby te onzer beschikking hadden gesteld. We staken per stoompont de Mersey over en tuften door Birkenheed langs Port Sunlight. Daar lag ze voor ons, de wereldberoemde fabriek van Lever Bros. Zij vormt een stad op zich zelf met straten en pleinen. De fabrieksgebouwen steken hoog boven de nette arbeiderswoningen uit. 't Geheel is een waardig monument voor mannen, die, klein begonnen, door noeste vlijt onder den zegen des Heeren het tot zoo'n ongekende hoogte hebben gebracht.

Over de Dee, even breed als de Mersey, ging het langs een verrukkelijk mooien weg, wel wat golvend maar uitnemend geplaveid, naar Chester, de hoofdstad van de provincie Chesshire. Wat is het landschap ook hier allerbekoorlijkst. Wat zou ik gaarne langs dezen weg eens een fietstocht maken met een dozijn Hollandsche collega's, we zouden in een dag echter niet ver komen. 't Was maar goed dat we in een auto zaten, die we zelf niet stop konden zetten, anders waren we bepaald er om 't half uur even uitgewipt om aan den kant van den weg ons neer te leggen in 't gras om eens te staren in het verre verschiet over dichtbevolkte dalen, tot waar de blik stuit op de zwaar begroeide bergen die den horizon omzoomden.

Als in een droom vlogen ons de mooiste landschappen voorbij. In de schilderachtige dorpjes gaapten de Engelsche kindertjes ons aan op de dezelfde manier als de Hollandsche het doen als een auto hen opschrikt onder hun spel door een vervaarlijk getoeter.

In Chester stapten we even uit. Niet om de stad te bezien, daar hadden we geen tijd voor, maar om wat prentbriefkaarten te koopen, teneinde straks als we er uit waren, eenigermate te kunnen oordeelen hoe Chester er uitziet. Merkwaardig is de stad in hooge mate om zijn antiek voorkomen, dat spreekt uit de houten huizen met vooruitstekende bovengevels, om zijn typische straten en zijn ouden stadsmuur, om zijn prachtige cathedraal, een massief Gotisch gebouw van rooden zandsteen opgetrokken in de tiende eeuw, en zijn drukke markten. Chesshire is voor Engeland wat Friesland is voor Nederland, een gewest overvloeiende van melk, boter en kaas. Veeteelt is dus hoofdmiddel van bestaan. De prachtigste weiden treft men er aan, niet laag gelegen als in Friesland of Holland, maar hoog, langs en op de heuvels. De grondsoort is voor zoover ik kon nagaan verweerde roode zandsteen, die in droge jaren buitengewoon hard kan worden. Rechts van ons in de richting van Wales, zagen we hooge bergen, donker afstekend tegen de grijze lucht. Daar zouden we morgen heen. Vandaag bleven we nog wat in de laagte.

Op de zuidgrens van Chesshire, ten Z. van de oude antieke stad Nautwich, stapten we uit en bezochten de boerderij van de H.H. Bibby and Sons, benevens nog een tweetal andere boerderijen. Een Hollander moet in den vreemde toch toonen dat hij komt uit een land waar landbouw en veeteelt de voornaamste bronnen zijn van bestaan en met belangstelling kennis nemen van wat op 't gebied van landbouw, veeteelt en zuivelbereiding wordt gedaan. Allerhartelijkst werden de Dutchmen ontvangen. De menschen genoten er van om ons alles te laten zien en alles uit te leggen. Maar wij genoten niet minder, vooral toen men ons na een stevige wandeling uitnoodigde aan een rijk voorzienen disch. We mochten o. m. ook proeven de heerlijke Chesshire kaas, die naar mijn meening in smaak en aroma niet onder doet voor onze Edammer.

(Wordt vervolgd.)

kweeksch. voor ond. te Tilburg; tot ledenplaatsv.: J. Verbeeten, dir. bijz kweeksch voor onderwijzeressen te Echt; J. B. Michels, hoofd o. l. s. te Schijndel; J. J. van Wiechen, id. id. te Breda; J. Mulders, hoofd bijz. l. s. te Schin op Geule; J. G. Onland, ond. Rijksnormaallessen te 's-Bosch; J. Koonings, hoofd o. l. s. te Woensel; P. Bingen, ond. Rijkskweekschool voor ond. te Maastricht.

's-Gravenhage: tot lid en voorz. D. Boswijk, schoolopz. in het distr. Gouda; tot lid en voorz. P. le Grand, schoolopz. in het distr. Dordrecht; tot leden: J. van der Laan Nzn., schoolopz. in het arr. Schiedam; J. Postma id. id. Gouda; J. D. de Visser Smits, dir. bijz. kweeksch. voor onderw. (en -essen) te 's-Gravenhage; J. M. W. Spronk, ond. bijz. kweeksch. voor ond. te Middelburg; H. Scholtens Kzn., dir. bijz. kweeksch. voor ond. (en essen te Rotterdam; H. Eerdbeek, te 's-Gravenhage, oud-hoofd bijz. l. s.; J. M. Keen, C. W. Valken, J. J. ten Have, hoofden o. l. s. te 's-Gravenhage; J. J. W. Spronk, ond. bijz. normaallessen te 's-Gravenhage; G. A. Laagland, ond. bijz kweeksch. voor onderwijzeressen te 's Gravenhage; J. Hemmes, hoofd bijz. l. s. te Delft; M. H. van Gestel, ond. o. l. s. te Amsterdam; tot leden plaatsverv. W. C. Seyl, schoolopz. in het arr. Utrecht 1; J. Th. Schiphorst, hoofd o. l. s. te Delft; K. Beversluis, id id. te Utrecht; H. Schuring, id. id. te Rotterdam; A. van de Griendt te Voorburg, oud-hoofd bijz. l sch.; A. A. Kleyn, hoofd bijz. l. sch. te Driebergen; P. J. van Loo, id. o. l. s. te Utrecht.

Amsterdam: tot lid en voorz. J. C. Fabius, insp. l. o. 2de inspectie; tot lid en ondervoorz. W. Jansen, schoolopz. in het distr. Middelburg; tot leden: P. H. van der Ley, dir. Rijkskweekschool voor ond. te Haarlem; J. G. Nijk, id. id. te Middelburg; H. Bussemaker, dir. bijz. kweeksch. voor onderwijzeressen te Haarlem; H. Verhagen, hoofd o. l. s. te Amsterdam; H. J. Emous, G. Schutte en G. H. Wenstink, hoofden b. l. s. te A'dam; M. L. van Gemert te Heemstede, oudhoofd bijz. l. s.; A. Langhout, hoofd bijz. l. s. te Weesp; D. H. Cocheret, id. id. te Rotterdam; S. Postmus, leeraar bijz. gymn. te Amsterdam; F. de Graaf, onderwijzer bij de Rijkskweekschool voor onderwijzers te Haarlem; J. W. Sevenhuysen, hoofd der leerschool, verbonden aan de Rijkskweekschool voor onderwijzers te Haarlem; tot leden-plaatvervangers: J. Stamperius, schoolopz. in het arr. Amersfoort; G. Meijer, dir. der gem. kweeksch. voor onderwijzers(essen) te Amsterdam; J. A. Bakker en H. J. van Wijlen, hoofden bijz. l. s. te Amsterdam; D. Lameris en C. W. Hoenkamp. id. te Utrecht; J. B. A. Saeys, id. te Haarlem.

Arnhem: tot lid en voorz. B. Dingemans, schoolopz. in het distr. Zutphen; tot lid en onderv. Dr. M. J. H. Houba, schoolopz. in het distr. Maastricht; tot leden: Dr J. J. Moolhuizen, schoolopz. in het arr. Groenlo; J. F. Clerx, hoofd o. l. s. te Breda; G. Smits, schoolopz. in het arr. Heerlen; W. H. Peters, ond. bij de Rijkskweekschool voor ond. te Nijmegen: F. J. F. Tijssen, schoolopz. in het arr. Eindhoven, N. Oosterbaan, id. id. te Doesburg; P. Oosterlee, dir. bijz. kweeksch. voor ond. te Nijmegen; H. M. H. Bartels, te Mook, oud-hoogl. bij het bisschoppelijk college te Roermond; J. van den Bogert, dir. der Rijksnormaallessen te 's Hertogenbosch, Jkvr. E. M. de Jonge, leerares in het teekenen te Zutphen; A. M. J. Diemont, leeraar gem. h. b. s. te Zaltbommel; A. van den Donk, ond. bijz. kweeksch. voor ond. te Oudenbosch; R. van den Berg, hoofd o. l. s. te Arnhem; tot leden-plaatsverv.: K. Maurits, dir. der Rijksnormaallessen te Tiel; W. Walstra, hoofd eener o. l. s. te Arnhem; J. Sturing, ond. Rijkskweekschool v. onderw. te Maastricht; P. H. Kisjes, leeraar R. H. B. S. te Roermond: G. Goossens, directeur eener bijz. kweekschool voor onderwijzeressen te Oirschot; P. Kat Pzn., leeraar gem. H. B. S. te Zutphen; H. G. Grol ond. te Apeldoorn:

Zwolle: tot lid en voorz. Mr. C. J. Prakken, schoolopziener in het district Leeuwarden; tot lid en onder-voorzitter: J. C. Wirtz, id. id. Winschoten; tot leden: P. Wielinga, schoolopz. in het arr. Borger; J. Pas, id. id. Oldenzaal; J. D. de Vries, id. id. Dokkum; R. Schuiling, leeraar gymn. en de gem. H. B. S. te Deventer; P. H Heynen, dir. der Rijkskweekschool voor onderwijzers te Deventer; Th. J. Bosman, onderwijzer aan die Rijkskweekschool; J. H. Franken dir. bijz. kweekschool voor onderwijzers te Zwolle. K. Brouwer en N. Kanstein, hoofden openbare lagere scholen te Zwolle; H. U. Thoden van Velzen, id. id. te Deventer: G. H. H. Maas, id. id. te Oldenzaal; H van Roggen, onderwijzer aan de Rijksnormaalleseen te Almelo; mej. J. M. C. A. Nuysink, leerares in het teekenen te Zutphen; tot leden-plaatsv.: Dr. J. Gunnink. leeraar bijz. gymn. te Kampen; E. D. J. de Jong Jr., id. gem. H. B. S. te Kampen; P. D. Beersma, dir. bijz. kweekschool voor onderwijzeressen te Steenwijkerwold; A. C. Hagenaars, onderwijzer bij die school; D. Tjalsma, hoofd o. l. s. te Deventer; H. Bartelds, id. id. te Assen; D. Lako, onderwijzer bij de Rijksnormaallessen te Zwolle.

Groningen: tot lid en voorzitter: G. A. Bosch schoolopz. district Zwolle; tot lid en onderv.: N. Felix, id. arr. Lemmer; tot leden: R. Huizenga, dir. bijz. kweekschool voor ond. te Groningen; H. Scheepstra, W. Lindenburg en W. Woldendorp, onderwijzers bij de Rijkskweekschool voor ond. te Groningen; B. A. Kwast, leeraar gem. H. B. S. te Groningen; L. bij de Leij en G. Postma, hoofden openb. l. s. te Leeuwarden; H. J. Noy, id. id. te Deventer; P. Huisman, id. id. te Groningen; J. Smedink, id. bijz. l. s. te Beets, gem. Opsterland; R. van Wageningen Pzn. id. id. te Zuidwolde; G. J. Steenbeek, ond. bij de Rijksnormaallessen te Sappemeer; L. M. den Hollander, id. te Meppel; tot leden-plaatsv.: U. D. Keiser en J. H. van der Veen, ond. bij de Rijkskweekschool voor ond. te Groningen; D. W. Reinders, ond. bij een bijz. kweekschool voor ond. te Groningen; J. Elstrodt, dir. der Rijksnormaallessen te Assen; J. K. Westerbrink, ond. bij de Rijksnormaallessen te Winschoten; G. Duiven, hoofd o. l. s, te Groningen; Alons, leeraar bij de ambachtschool te Groningen.

Zij, die zich aan dit examen wenschen te onderwerpen, gelieven zich voor 13 Juni e. k. aan te melden bij den voorz. der commissie voor welke zij verlangen te verschijnen, met overlegging van geboorte-akte; getuigschrift van zedelijk gedrag; reeds verkregen akte en toelatingen, en het bewijs van tweejarige werkzaamheid aan een of meer scholen.

Akte-examens Fransch, Duitsch en Engelsch.

Bij beschikking van den Minister van binnenlandsche zaken afdeeling hooger en middelbaar onderwijs is:

1o. bepaald, dat de commissiën, die in 1910 worden belast met het afnemen der examens in de Fransche, Hoogduitsche en Engelsche talen, waarvan de programma's zijn vastgesteld bij Kon. besluit van 14 October 1884 (Stbl no 216) en met de examens in de Italiaansche taal en letterkunde, waarvan de programma's zijn vastgesteld onder lit. L van het Kon. besl. van 2 Februari 1864 (Stbl. no. 8) en van 11 October 1869 (Stbl. no. 156), voor zooveel betreft de dezen zomer te houden examens, zitting zullen houden voor het mondeling gedeelte te 's Gravenhage en voor het schriftelijk gedeelte op nader aan te wijzen plaatsen;

2o. zijn benoemd:

tot lid en voorzitter van de commissie voor de Fransche en Italiaansche talen, dr. J. J. Salverda de Grave, hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Groningen;

tot lid en voorzitter van de commissie voor de Hoogduitsche taal, dr. B. Symons, hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Groningen;

tot lid en voorzitter van de commissie voor de Engelsche taal, dr. J. H. Kern, hoogleeraar aan de Rijksuniversiteit te Groningen.

Aan den heer H. te Winkel, hoofd der Diaconieschool op het Pieterskerkhof te Utrecht is, op zijn verzoek, tegen 1 Sept e.k. op de meest eervolle wijze ontslag verleend. In zijn plaats is benoemd de heer L. C. Post, hoofd der school Achter Sint Pieter te Utrecht.

Tot hoofd van de school aan de inrichting voor havelooze kinderen, Achter St. Pieter te Utrecht, is in plaats van den heer L. C. Post benoemd de heer A. van den Berg, thans 1e onderwijzer aan de Chr. school te Hilversum, vroeger hoofd der Chr. school te Ternaard.

De heer J. Pelser is thans hoofd van twee diaconiescholen van de Ned. Herv. Kerk te 's Gravenhage, n.m. van de Prins Willem- en de Moll-school. Eergisteren werd hij als hoofd der Prins Willemschool geïnstalleerd. De Moll- school, waar hij reeds jaren aan verbonden is, zal hij tevens tot einde October, op welken datum de regenten wel een opvolger zullen hebben benoemd, besturen. (Ned.)

Vereeniging tot bevordering van het Onderwijs in handenarbeid in de provinciën Groningen, Friesland, Drente en Overijsel te Groningen.

Goedgek. bij Kon. Besl. van 17 Sept. 1904, no. 56.

Prospectus van den cursus in handenarbeid met Rijkssubsidie, te houden te Groningen van 25 Juli tot en met 13 Augustus 1910 door de Vereeniging.

1°. De cursus wordt gehouden in de lokalen van de Rijks Hoogere Burgerschool te Groningen.

2°. De cursus is gesplitst in 2 afdeelingen, A en B.

A. voor Papier-, Karton- en Kleiarbeid;

B. voor houtarbeid.

3°. Men kan slechts deelnemen aan één afdeeling.

Men geve op welke afdeeling.

Tot den cursus hebben zij de voorkeur, die zich voor houtarbeid aanmelden.

4°. Hoofdleider is de heer J. B. Wolthuis te Groningen.

Mede-leiders zijn de heeren J. C. Max en P. Ypes, als leiders verbonden aan de wintercursussen voor Onderwijzers te Amsterdam; zoo noodig zullen meer leiders genomen worden.

5°. Hoofden van Scholen en Onderwijzers(essen), die bij het L. O. werkzaam zijn, ook zij, die vroeger aan een Cursus deelnamen, kunnen zich aanmelden.

6°. De cursus is geheel kosteloos. Er kan een tegemoetkoming in reis- en verblijfkosten tot een maximum van f 25 door de Vereeniging worden verstrekt.

Bij aangifte te vermelden, of men voor een tegemoetkoming in aanmerking wenscht te komen. Het bestuur is bereid, zooveel mogelijk behulpzaam te zijn bij het verschaffen van goed en goedkoop logies. Bij de aangifte dient men dus te vermelden, of men van die hulp gebruik wenscht te maken.

7°. De arbeid is geregeld als volgt:

Practisch werken, iederen morgen van 8—10 en van 10,30—12 uur, en iederen middag (behalve Woensdag en Zaterdag) van 2—3,30 en van 4—5,30 uur.

Op Maandagmorgen wordt om 9 uur begonnen.

Er zullen lezingen worden gehouden.

8°. De cursisten zijn verplicht, op verbeurte, geheel of ten deele, van de tegemoetkoming, alle practische lessen en lezingen bij te wonen.

9°. Gedurende den Cursus is eene recreatiezaal disponibel.

10°. De Cursus staat onder toezicht van de heeren dr. B. v. d. Meulen, dr. M. J. H. Houba, Schoolopzieners in de districten Assen en Maastricht en P. H. van der Leij, Directeur der Rijkskweekschool te Haarlem, als Rijkscommissarissen.

11°. De Cursisten ontvangen na afloop van den Cursus een bewijs, dat zij aan den Cursus hebben deelgenomen. Hierop wordt vermeld: het aantal vervaardigde modellen en het gemiddelde cijfer, daarvoor verkregen.

12°. Aangifte vóór 18 Juni 1910 bij den Heer J. B. Wolthuis (Groningen, Damsterkade) met opgaaf van de akten, die de sollicitant bezit, van den naam en de woonplaats van den Schoolopziener, onder wiens district hij (zij) ressorteert en van de school, waaraan hij (zij) werkzaam is.

Namens het Bestuur der Vereeniging:
J. E. Scholten, Voorzitter.
Dr. G. A. Nauta, Secretaris.

Groningen, Juni 1910.

Vergaderingen.

Vergadering Distr. R'dam e. o v/h. Geref. Schoolverband op Woensdag 8 Juni as. in de Kweekschool Houtlaan 4. Aanvang ten 4 ure nam.

Agendum:

a. Opening.
b. Ingek. stukken.
c. Rapport der penningm. van de aangesloten scholen inzake gelijkmatige schoolgeldheffing.
d. Rekening en verantwoording v h. Moderamen.
e. Verkiezing 2 bestuursleden in de vacatures Ds. Sillevis Smit en Hartkoorn.
f. Referaat over „Schoolvergaderingen" door den WeledelGestrengen Heer J. v. d. Molen, schoolopziener.
g. Sluiting.

Boekbeoordeeling.

Ter Herhaling. Taaloef. voor het 6e en 7e leerjaar der Chr. Volksschool en voor Avond- en Herhalingsscholen door R. H. Walda.
Wageningen — Drukkerij „Vada".

Op verlangen van enkele collega's heeft de heer Walda dit boekje samengesteld. Hij wenscht het een even goede ontvangst toe als Ons Taalboek. Die wensch zal wel vervuld worden. Er was toch behoefte aan dit boekje. Wie Ons Taalboek heeft ingevoerd moest, nadat de klassen dit doorgewerkt hadden, uitzien naar een vervolg. Hij heeft dit vervolg wel gevonden, maar tevens gevoeld hoe lastig het was, na dezen cursus een taalboek te gaan gebruiken van een schrijver, die andere eischen aan het taalonderwijs stelt; die hier wat eischt wat ze niet geleerd hadden, daar nadruk legt op wat niet onmisbaar is.

Wie 't vinden kan met Walda, schaffe „Ter Herhaling" aan. Het diene tevens ter uitbreiding.

Mondelinge Examens, Hoogduitsch L. O' Bewerkt en toegelicht door S. Boorsma.
Groningen — J. B. Wolters.

Een der voornaamste oorzaken, dat nog zoovelen voor de acte Duitsch L. O. worden afgewezen is deze, dat de candidaten nog te weinig bekend zijn met de eischen en den loop van het mondel. examen.

Nu heeft de heer Boorsma tijdens de examens in 1909 een menigte vragen bij het mondel. examen opgeteekend en ze van antwoorden voorzien. Hij gaf niet de antwoorden natuurlijk, welke de candidaten gaven, maar de juiste antwoorden.

We zouden zoo zeggen, dat dit werkje onmisbaar is voor de candidaten acte Duitsch voor 1910 en evenzoo voor die der eerstvolgende jaren. Het boekje van circa 190 blz. is nog door te werken eer 't examen aanvangt.

Uit den vreemde. Schetsjes uit het leven der volken, door C. H. Krienen. 1e deeltje.
Meppel — H. ten Brink.

Aardrijkskunde zonder volkenkunde mist haar doel.

En volkenkunde kan het best worden geleerd, zoo men iets van het huiselijk leven der volken kan vertellen. Het boekje, dat hier genoemd is, schrijft boeiend over Rusland, Finland, Armenië, Turkije, Ierland, Hongarije, Noorwegen.

Er komen nog meer deeltjes.

Jammer, dat ook in dit boekje weer uitdrukkingen voorkomen, die men niet mag zeggen. Die verzwegen hadden kunnen en moeten worden.

De Naam des Heeren mag in het leesboek niet anders dan met eerbied worden gebruikt. We vonden hem als stopwoord.

Kan men zoo iets nu toch niet laten?

We wachten de volgende stukjes met belangstelling.

De schrijver heeft de gave van het „vertellen". We geven hem in overweging naast onze hoofdeisch, de uitspraak van vreemde woorden tusschen haakjes er bij te plaatsen.

En zal in volgende stukjes de Zending tot haar recht komen? H.

Tooverlantaarn. Tooneeltjes uit het kinderleven. Een leesboek voor school en huis, bestemd voor kinderen van 7 tot 9 jaar, door H. K. van der Woerd. 2e druk I—II.
Utrecht — W. Leydenroth van Boekhoven.

Tooneeltjes uit het kinderleven — wie begeert ze niet in het leesboek voor zeven- tot negenjarigen.

Hier worden ze geboden.

Op bijna doorschijnend papier, dat bij het lezen hinderlijk is. Bij het lezen van enkele — en het doorbladeren van andere lesjes vonden we geen „stopwoorden", die ons ergerden.

De boekjes hebben iets van zedekundige leesboekjes. Dit natuurlijk niet op te vatten als aanmerking. Voorts zijn ze „neutraal".

Niet ongodsdienstig geheel en anti-godsdienstig zeker niet. Dit laatste zou met alle neutraliteit strijden trouwens.

We lezen van „Onzen Lieven Heer", een uitdrukking, die tot de geijkte behoort van bepaalde kringen.

Over 't algemeen zijn de lesjes zoo onschuldig als 't versje „Jantje zag eens pruimen hangen." H.

Boekaankondiging.

Tien Brieven aan Zenuwlijders van een hersteld Zenuwlijder.
Baarn — Hollandia-drukkerij.

Misschien kan de lezing van dit boekje sommige collega's van dienst zijn. Doch aangezien zenuwlijders veelal een weinig hypochondrisch zijn, zijn de brieven wel wat lang en de raadgevingen niet beslist genoeg, wat trouwens ook onmogelijk is bij brieven die in druk verschijnen en dus bedoelen velen te dienen.

„Uit onzen Bloeitijd". Serie 2 no. 5. De Regeering, door Dr. Kernkamp.
Baarn — Hollandia-drukkerij.

Een mooi boekje, ook dienstig voor studeerenden voor de hoofdakte. We herinneren er aan, dat „Uit onzen Bloeitijd" schetsen geeft van het leven onzer vaderen uit de 17e eeuw.

Dr. B. Wielinga: Erfgenamen van het Verbond.
Kampen — J. H. Kok.

We hebben indertijd het grootere werk, waarin Dr. Wielenga het formulier van den Heiligen Doop zoo helder heeft uiteengezet, besproken, en mogen nu wel volstaan met een krachtige aanbeveling voor Erfgenamen van het Verbond. Wie de verklaring van het Doopsformulier niet kocht, om welke reden dan ook, schaffe zich dit beknopte werkje aan. Ons volk moet zijn doop verstaan en vooral de opvoeders onzes volks moeten doorkneed zijn in de leer van het Verbond.

In de serie „Pro en Contra" verscheen De Christel. Zending door Albert Kruijt en Henri Borel.

In „Uit onzen Bloeitijd" nog De Geref. Theologie door Prof. H. Visscher; en in „Kerk en Secte": De Protestantsche Zending door Dr. H. M. van Nes.

De Hollandia-Drukkerij biedt ons volk heel wat, dat tot de zeer goede lectuur mag gerekend.

Letterlijke, Practicale Verklaring van het Nieuwe Testament door Matthew Henry.
Kampen — J. H. Kok.

Met nadruk vestigen we de aandacht onzer lezers nog eens op deze schoone bijbelverklaring. We ontvingen tot heden 10 afl.

De Schoolvriend door J. ter Borg en A. Wiersinga.
Meppel — H. ten Brink.

Van het vierde deeltje verscheen de zesde druk.

Van het tweemaandeliks Tijdschrift onder redaktie van Koopmans en Dr. de Vooys en uitgegeven bij Wolters te Groningen, verscheen afl. 3 van den 4en jaargang. Interessant is het artikel over het Lidwoord.

Voor Onderwijs en Opvoeding. Uitgaven van het Schoolverband. No. 4, De ouders en de school. 2e druk,
Hilversum — G. M. Klemkerk.

Het doet ons genoegen, dat een tweede oplaag dezer lezing noodig was. Moge ze even spoedig uitverkocht zijn als de eerste.

Onderwijzers-Examens.

Art. 77a

	GESLAAGD:		Opgeleid:
288	Mej.	B. de Pijper, Alphen,	Chr. N. aldaar.
289	Mej.	G. H. J. v. d Molen,	Kw. m/d B., Rotterd.
290	„	E. M. Harmsen, Rotterd.	Kon. Wilha. Kw.
291	„	M. P. v. d. Wilde, id.	„
292	„	E. C. Onderdelinden, id.	„
293	„	J. M. v. Linschoten, id.	„
294	„	G. F Meijer, id	„
295	„	G. J. van Zanten,	Ger. Kw., Amsterdam
296	„	A. M. A. Boodt.	Ger. Vormsch., Rotterd.
297	G. v. Wageningen, Veenwouden		Chr. Kw. Leeuwarden
298	Mej.	C. J. Dalhuijsen,	„
299	F. de Boer, Sneek,		Chr. N. aldaar.

Benoemingen.

tot Hoofd te:

Rozenburg: G. J. Nobels, waarn. aldaar,
Utrecht: A. van den Berg, Hilversum.
Utrecht: L C. Post, aldaar.
Warmond: D. de Vries, Hasselt.

tot Onderwijzer(es) te:

Ede: G. v. Duinen. aldaar.
Enschede: Mej. S. Huckriede, aldaar.
Haarlem: Mej. N. Jansen, Leerdam (aang)
Heemse: H. Mulder, Steenwijk.
Kampen: J. Grooten, Oldebroek.
Monnikendam: Mej. G. A. Nieveen.
Munnekezijl: S. Bouma, Twijzelerheide (aang.)
Paesens-Moddergat: D. Braunigs, Wommels.
Rhoon: Mej. M. M. v. Bommel, Den Haag.
Stellendam: Mej. H. Rietveld, Dordrecht (aang.)
Tzummarum: H. Hogendorp, Wommels.
Velp: D. B. Baarslag, Zwolle.
Westeremden: J. Arkema, Appingedam (aang.)
Westernieland: Mej. Ch. H. Wedeven, Bovensmilde.
IJselstein: I. Snoek, Utrecht.
Zonnemaire: A. Gunst, Oud-Vossemeer (aang.)

Het Bestuur der Ned. Christ. School voor L. en M. U. L. O. te **BRUSSEL** vraagt liefst tegen 1 September a.s. een

Hoofdonderwijzer

ter vervanging v/d. tegenw. tit., die het onderwijs verlaat. Akte Fransch, meerdere akten aanbev. Geref. bel. sal. frs. **2400** en vrije woning. Pensioenreg.
Adres J. A. BAX, Brussel, 97 Henegouwenlaan.

LEIDEN.

Wegens huwelijk van een der onderwijzeressen vraagt het Bestuur der Geref. School voor M. U. L. O. (Hoogl. Kerkgr.) een

Onderwijzer

of eene

Onderwijzeres

voor het 2de leerjaar. Salaris volgens regeling.
Brieven aan het Hoofd der School,
W. VROS.

Chr. Instituut Brandsma te Bussum.

Aan bovengenoemde school wordt gevraagd, liefst tegen 1 September, eene flinke

Onderwijzeres

minstens 4 dienstjaren. Akte gymnastiek aanbeveling (niet vereischt). Aanvangsalaris **f 700.**
Brieven met volledige inlichtingen aan het Hoofd der School S. BRANDSMA.

UTRECHT.

Zoo spoedig mogelijk wordt verlangd aan Diac. School No. 2 der Ned. Herv. Gemeente te **UTRECHT** (Hoofd de heer A. C. DEN BESTEN) een

Onderwijzer

van Chr. beginselen. Salaris volgens regeling **(550—f 1150).**
Brieven fr. bureau Pieterskerkhof 17.
H. C. SCHMITZ,
Regent-Scriba.

EDE (G.)

Wegens benoeming van den eersten onderw. aan een Mulo-School wordt aan de Ned. Herv. School te **EDE (dorp)** tegen 1 Sept. of 1 Oct. een

Onderwijzer

gevraagd. Liefst van eenige ervaring. Geref. beg. (Ned. Herv.) Salaris naar reg. Hoofdacte (niet vereischt) **f 200.** Acte fransch (geen vereischte) vergoeding nader te regelen. Zaterd. en 's av. vrij.
L. C. SCHREUDERS, H. d. S.

Het Bestuur der Chr. Nat. school te **AXEL,** Nieuwstraat, vraagt tegen 1 Sept. een

Onderwijzer

van Geref. begins., met akte Fransch of Hoofdakte en Fransch. Salaris **f 150** boven wett. minimum.
Brieven aan P. VAN VLIET, H. d. S.

LEIDEN.

Het Bestuur der Geref. Schoolvereen. vraagt voor de school voor L. O. a. d. Hooigracht een

Onderwijzer

Salaris volgens regeling. Uitstekende gelegenheid voor studie.
Brieven aan het Hoofd der School,
S. GAASTERLAND.

Meester Cornelis (Batavia).

Aan de Christelijke Meisjesschool te **Meester Cornelis** wordt gevraagd eene

Onderwijzeres

met Hoofdakte en zoo mogelijk akte Fransch. Salaris Hoofdakte **f 100,** met akte Fransch **f 125** per maand, boven kost, inwoning en bewassching. Vrije passage en vergoeding voor uitrusting.
Inlichtingen verstrekken:
Mejuffr. J. M. VAN LOON.
Bregittenstraat 20, Utrecht.
Ds. C. W. POHLMANN, Delft.

Aan de Geref. School Kasteelstraat te **VLISSINGEN** wordt tegen 1 Oct. gevraagd een

Onderwijzer

Minim. sal. **f 550,** (verder volgens regel.) Akte Fransch **f 100.**
Brieven aan het Hoofd der School,
J. BAARSCHERS.

SCHIEDAM.
GEREF. SCHOOL TUINLAAN.

Aan bovengenoemde school wordt gevraagd een

Onderwijzer

voor het 4e leerjaar. Salaris volgens regeling.
Brieven worden ingewacht bij het Hoofd der School.
Tuinlaan, W. J. A. KRUIJER.

Het Bestuur der Chr. School aan den **Maasdijk** te **NAALDWIJK** vraagt wegens uitbreiding een

Onderwijzer

Aanvangssalaris **f 550.**
Brieven aan het Hoofd der School
J. J. TOP.

Gevraagd een

Onderwijzer(es)

Ned. Herv. te **OLDEBROEK** aan de Chr. Dorpssch., gelegen aan de tram Nunspeet—Zwolle. Min. Sal. **f 600.** Zat. vrij.
Adres: Ds. I. VONK.

RHEDEN (bij Velp).

Aan de Chr. School te **RHEDEN** wordt gevraagd eene

Onderwijzeres

met akte n. h., voor één leerjaar. Salaris **f 50** boven minimum.
Aangifte met inlichtingen bij 't Hoofd der Sch., A. VAN DORP.

KRUININGEN.

Wegens ziekte van het hoofd wordt aan de School m. d. Bijbel een

Onderwijzer

gevraagd voor minstens zes maanden, om zoo spoedig mogelijk in dienst te treden. Salaris nader overeen te komen.
Brieven a. d. Voorz. J. WONDERGEM.

TWIJZEL (Dorp).

Aan de Chr. School te **TWIJZEL** (a. d. Rijksstraatweg Gron.—Leeuw. 3/4 uur van 't station Buitenpost) wordt gevraagd een

Onderwijzer

lid der Geref. Kerk. Salaris naar regeling. Laag kostgeld. 's Zaterdags vrij.
Sollicitatiën aan het Hoofd der School
J. STRATING.

Gevraagd aan de Chr. Nat. School te **NOORDELOOS (bij Gorkum)** een

Onderwijzer(es)

Ned. Herv. van Geref. beg. Salaris **f 600** met 20 jaarl. verh. van **f 15.** Hoofdacte **f 100.** Na acte **f 25,** gehuwd en 28 j. **f 50.** Voor geh. een woning disponibel.
Brieven aan J. HOMMES, H. d. S.

Overname School-Inventaris.

Een Meisjesschool voor Lag. en M. U. L. Ond. die Aug. e. k. wordt opgeheven, biedt haar **volledigen inventaris van schoolmeub., leermidd.** en **boeken** ter overname, op overeen te komen voorw.
Adres: **Weteringschans 113, Amsterdam.**

Uitgaven Oosterbaan & Le Cointre te Goes.

THOMPSON.
DE GODDELIJKE ORDE IN DE MENSCHELIJKE SAMENLEVING
Prijs f 1.—.

Een zeer gewichtig boek voor onzen tijd. Het brengt ons met allerlei vraagstukken in aanraking die de schrijver plaatst in het licht van het Woord Gods.
Het handelt over *Chr. Sociologie, Het Huisgezin, De Natie, De School, De Kerk enz.*

OOSTERBAAN
SOCIALISME EN STOFVERGODING
2e druk — — — f 0.30.

Het *Geref. Volksblad* schreef hiervan: „met het oog op den komenden verkiezingsstrijd moet deze uitgave met dankbaarheid worden begroet; de *Geref. Kerkbode* schreef: Een kostelijke principieele uiteenzetting van de tegenstelling tusschen Socialisme en Religie. *De Standaard* .... Hier is onderricht. Een uitnemenden dienst bewijst dhr. O. velen met nu eens uit te leggen wat er wel te verstaan zij onder „het historisch materialisme" de „leer van den klassenstrijd" de „theorie van de meerwaarde" enz.

Aan de Chr. School te **WARTENA** (bij Leeuwarden) wordt gevraagd een(e)

Onderwijzer(es)

Salaris w. m.; acte n. h. **f 50.** Eigen lokaal. Kleine klas.
Brieven aan het Hoofd der School,
WITTERMANS.

UITGAVE VAN J. B. WOLTERS TE GRONINGEN.

Zoo juist verschenen:

H. SCHOLTE,

HOEVEEL EN WAAROM?

SUPPLEMENT

voor hen, die zich voorbereiden voor de toelating op H. B. School of Gymnasium.

Prijs f 0.25.

UITGAVE VAN J. B. WOLTERS TE GRONINGEN.

Excelsior-Schoolinkt en Normaal-Schoolinkt

zijn twee **hoogst voortreffelijke gitzwarte** en **onschadelijke** Schoolinkten. GRATIS proefflesschjes op aanvraag. Vraagt deze s. v. p. eens aan bij

P. VAN SON & Co.,

INKTFABRIKANTEN - DEVENTER

De levering geschiedt door den Boekhandel

Onder de vele soorten **Vulpenhouders** die tegenwoordig in den handel zijn, is het den

„MOOR" Vulpenhouder

gelukt zich in zéér korten tijd een schitterende plaats te veroveren.
Het publiek is er reeds aan gewend, voor een goeden vulpen houder een **overdreven hoogen prijs** te betalen, hoewel dit door het fabriceeren in massa werkelijk niet meer noodig is.
Ten bewijze hiervan leveren wij onze

eersten klasse
„MOOR" Vulpenhouder

met 14 karaats gouden pen en zilveren spiraal voor **f 3,25**; dezelfde met **2 gouden bandjes f 6.25** met inbegrip van spuitje in étui.
Iedere „Moor" vulpenhouder wordt afgeleverd onder **volle garantie van deugdelijkheid,** terwijl bij slijtage of breuk, **alle** onderdeelen afzonderlijk tot billijken prijs verkrijgbaar zijn, waardoor wij zonder overdrijving kunnen verklaren dat de

„MOOR" Vulpenhouder

een stuk schrijfgereedschap is, waar men lange jaren nut van kan hebben.

Franco toezending na ontvangst van postwissel.

OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes.

HET KORALION.

Nu speelt men met **één vinger** vlot,
Alle Psalmen en Gezangen,
En tal van Lied'ren met genot;
Wat kan men meer verlangen?

Drie rijen knoppen: één tot elf.
Verstelbaar twaalf keeren.
Die tellen kan, die speelt van zelf,
Hij hoeft niet meer te leeren.

Laat dus voor 10 Rijksdaalders maar 't Koralion u sturen.
Niets is zoo schoon en aangenaam
Voor huisgezin en buren. (1)

JOH. DE HEER,
Rotterdam, Noordmolenstraat 71.
Amsterdam, Haarlemmerdijk 30.
Utrecht, Voetiusstraat 1.
Arnhem, Steenstraat no. 75,
Teleph. no. 1762.
Leeuwarden, Nieuwestad G 74.

In alle magazijnen vrije bezichtiging.
Vraagt gratis en franco prospectus en en catalogus.

Dezer dagen verschijnt:

NAAST ELKANDER

Jaartallenboek voor de Algemeene Geschiedenis

ten dienste van scholen voor Meer Uitgebreid Lager Onderwijs
door H. BURGGRAAFF.

Dit werkje is in de eerste plaats bestemd voor M. U. L. O. Scholen, maar kan ook gebruikt worden op Kweek- en Normaalscholen.
De Uitgevers,
OOSTERBAAN & LE COINTRE.

VOOR SLECHTS 17 GULDEN

ontvangt U een **prachtig Costuum,** model naar keuze op te geven.
De stoffen, zoowel als de fournituren zijn **zeer solide,** terwijl afwerking en pasvorm **onberispelijk** zijn.
Op aanvrage wordt eene **prachtige collectie Stalen** toegezonden, welke U **NA** gedane keuze gelieve te retourneeren, vergezeld van maatpak.
Wilt U werkelijk **fijn gekleed** zijn voor **weinig geld,** gelieve dan de Stalen eens aan te vragen.
De zending geschiedt **na ontvangst van postwissel** of **à rembours.**

L. SMIT Jzn., Makkum,
HEERENKLEERMAKERIJ NAAR MAAT.
voorheen J. P. SMIT, Knijpe bij Heerenveen.

UIT DE GESCHIEDENIS DER VRIJZINNIGHEID

Een bundel citaten, verzameld en gerangschikt.

Prijs f 0.25 (56 bladzijden, compres gedrukt.)

Uit de beoordeelingen

... Als onze Kiesvereenigingen en propaganda clubs, als onze propagandisten en in 't algemeen zij, die in de politiek optreden nu eens een goed werk willen doen, dan schaffen ze zich dit boekske aan. Er is heel wat uit te leeren.
(De Standaard.)

Een schat van welgekozen citaten. Propagandisten zullen er in debat een dankbaar gebruik van maken. (Fr. Dagbl.)

Wij lazen dit boek met zijn rijken inhoud, met 't meeste genoegen. Dit belangrijk geschrift dient in ruimen kring te worden verspreid. (De Zeeuw.)

De verzamelaar-samensteller heeft met zijn werk aan de secties-politiek onzer J.-V., aan de A.-R. Propaganda-clubs en aan rechtsche propagandisten een zeer goeden dienst bewezen.
(Geref. Jongelingsbl.)

Moge het boekje in vele handen komen. Het kan niet anders dan een goed inzicht in de parlementaire geschiedenis teweeg brengen. (Residentiebode.)

De schrijver heeft met de bewerking van dit boekje een nuttigen arbeid verricht.
(Nieuwe Zeeuwsche Ct.)

Verkrijgbaar bij iederen soliden Boekhandelaar en bij de Uitgevers
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes.

ZOO JUIST VERSCHEEN:

VAN OUDE TIJDEN TOT HEDEN.

GESCHIEDENIS VAN ONS VADERLAND
DOOR
JACS. M. VOS.
ELFDE DRUK. — Herzien door H. HINSE.
Prijs f 1.90 . . . geb. f 2.25.

UITGAVE VAN P. NOORDHOFF TE GRONINGEN

Is verschenen:

STAATSBESTUUR en STAATSPARTIJEN

VOOR INRICHTINGEN VAN ONDERWIJS EN ZELFSTUDIE
DOOR N. OOSTERBAAN,
Schoolopziener in het arrondissement Doesburg.
Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Prijs f 0.90. — **Gecartonneerd f 1, --**

De Uitgevers,
OOSTERBAAN & LE COINTRE

Is verschenen:

DE MOEDER DER GELOOVIGEN

door Ds. G. DOEKES.

Met een voorwoord van Prof. M. NOORDTZIJ.

Prijs f 0,75 (124 bladzijden royaal 8°)

Verkrijgbaar in iederen soliden Boekhandel.

GOES. **OOSTERBAAN & LE COINTRE.**